

МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

НАУКОВІ ПРАЦІ МАУП

Засновано у 2001 р.

Випуск 2(25)

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2010

УДК 330-339:321.7:159.9
ББК 65.9(4УКР)29-2я43
М58

Редакційна колегія

Захожай В. Б., д-р екон. наук, проф. — головний редактор
Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф. — заступник головного редактора
Саєвич І. Г., канд. філол. наук — відповідальний редактор

Економічні науки

Захожай В. Б., д-р екон. наук, проф., Дахно І. І., д-р екон. наук, проф., Дмитренко Г. А., д-р екон. наук, проф., Куроченко О. В., д-р екон. наук, проф., Піла В. І., д-р екон. наук, проф., Радзівський О. І., д-р екон. наук, Федоренко В. Г., д-р екон. наук, проф., Шостак Л. Б., д-р екон. наук, проф., Швець В. Я., д-р екон. наук, проф., Баєва О. В., д-р біол. наук, проф.

Політичні науки

Антонюк О. В., д-р політ. наук, проф., Бабкіна О. В., д-р політ. наук, проф., Бідзюра І. П., д-р політ. наук, Варзар І. М., д-р політ. наук, проф., Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф., Гончаренко О. М., д-р іст. наук, Піляєв І. С., д-р політ. наук, Хижняк І. А., д-р іст. наук, проф., Шуба О. В., д-р політ. наук, проф.

Рекомендовано до друку Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом (протокол № 1 від 27 січня 2010 р.)

Психологічні науки

Балл Г. А., д-р психол. наук, проф., Лігоцький А. О., д-р пед. наук, проф., Ложкін Г. В., д-р психол. наук, проф., Приходько Ю. О., д-р психол. наук, проф., Синьов В. М., д-р пед. наук, проф., Чернуха Н. М., д-р пед. наук, проф., Чуприков А. П., д-р мед. наук, проф.

Юридичні науки

Александров Ю. В., канд. юрид. наук, проф., Ануфрієв М. І., канд. юрид. наук, проф., Бородін І. Л., д-р юрид. наук, проф., Бандурка О. О., д-р юрид. наук, проф., Корнієнко М. І., канд. юрид. наук, проф., Марчук В. М., д-р юрид. наук, проф., Подоляка А. М., д-р юрид. наук, Юлдашев О. Х., д-р юрид. наук

Міжрегіональна Академія управління персоналом.

Наукові праці МАУП / Редкол.: В. Б. Захожай (голов. ред.) та ін. — К. : МАУП, 2001. — Вип. 1. —

К. : ДП «Вид. дім «Персонал», 2010. — Вип. 2(25). — 270 с.: іл. — Бібліогр. в кінці ст.

У збірнику наукових праць публікуються статті науковців, які займаються проблемами розвитку економіки, політології, психології і права.

Для науковців, викладачів, студентів, а також усіх, кого цікавить розвиток науки в Україні.

Збірник “Наукові праці МАУП” зареєстровано Державним комітетом інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України (свідоцтво від 11.04.02 за № 6048, серія КВ) як наукове видання, в якому висвітлюються результати наукових досліджень в галузях економіки, політології, соціології, психології, права, матеріалів наукових конференцій.

Вищою атестаційною комісією України “Наукові праці МАУП” визнано як фахове видання з економічних і психологічних наук (за постановою Президії ВАК України № 1-05/6 від 14 червня 2007 р.).

ББК 65.9(4УКР)29-2я43

© Міжрегіональна Академія
управління персоналом (МАУП), 2010
© ДП «Видавничий дім «Персонал», 2010

ЗМІСТ

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ	5	Кім Л. С. Концептуальні підходи до стратегічного управління персоналом	72
Малащук Д. В. Дослідження і функціонування нейромереж на валютному ринку	5	Цуцунескі Александар Структурні зміни на міжнародному ринку туристичних послуг	76
Хачатрян О. Проблеми регулювання національних фінансових систем в умовах глобалізації	9	Нгуен Куинь Май Секьюритизація в “Большой Восточной Азии” и дипломатические стратегии Вьетнама	84
Атакишиев М. Д., Салимов С. М. Роль енергетики в стратегії устойчивого развития Азербайджанской Республики	15	Кєсковскі З. В. Комунікативний менеджмент та його роль в інформаційному забезпеченні системи державного управління Болгарії	90
Юсеф Н. Н. Перспективи розвитку міжнародних економічних відносин України та Сирії	24	Жанкевіч Л. В. Розвиток господарського контролю: історичний аспект	96
Задорожний В. П. Державне управління інвестиційним процесом як об’єкт дослідження в науковій літературі	28	Захожай О. А. Еволюція наукових підходів до аналізу місця і ролі держави в ринковій економіці	101
Ейсмонт В. С. Сучасна парадигма державного регулювання економіки та її сфер	34	Газанфаров Єльчін Муслім огли Методичні підходи до формування системи фінансової безпеки банку	107
Куслій В. О. Інвестиційний потенціал України в контексті інноваційного розвитку	44	ПОЛІТИЧНІ НАУКИ	116
Ручка Н. В. Екологічна економіка і промислова екологія – теоретичні засади стійкого екологічно безпечного розвитку суспільства	47	Медвідь Ф. М. Інформаційна безпека України: генеза і становлення	116
Мельник П. П. Еколого-економічні проблеми в галузі рослинництва	53	Мусали Ерол Салех-оглу Проблеми і тенденції розвитку модернізаційних процесів в Україні	123
Головач Н. В. Сучасні аспекти визначення професійної спрямованості студентів напряму “Менеджмент”	57	Луценко М. О. Взаємозв’язок демократії та громадянського суспільства в Україні	130
Рижиков В. С. Значення економічної культури юриста в стабілізації макроекономіки	62	Серпінський А. О. Україна в системі монополярного і мультиполярного світу	134
Рожкова Е. М. Методологічні основи організації обліку на підприємствах промисловості	67	Приймак Ю. В. “Використання” демократичного досвіду людства в процесі здійснення демократичних реформ в Україні	139

Безсмертний А. В.

Взаємозв'язок політичної, світоглядної,
моральної та правової культури 147

Доброва О. В.

Ознаки сучасного політичного процесу
в Україні 154

Стельникович А. С.

Конституція України та практична ідея
становлення соціально-правової держави 157

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ 162**Шконда В. В., Кальянов А. В.**

Компетентнісно орієнтований підхід
до підготовки майбутніх фахівців 162

Сидорук О. О.

Методи психологічного впливу на особистість
у правоохоронній діяльності 167

Леоненко Н. О.

Суб'єктивні уявлення студентів про професійну
підготовку та психологічні умови і чинники
сформованості професійно значущих якостей
у майбутніх медичних психологів 173

Николин І. М.

Чинники формування ідентичності в процесі
професійного становлення особистості 180

ЮРИДИЧНІ НАУКИ 185**Юлдашев О. Х., Курко М. Н.**

Методологічні засади вдосконалення
адміністративно-правового забезпечення
державного управління (на прикладі сфери
інноваційного розвитку) 185

Пантюхін В. О.

Концептуальний підхід до розвитку
кадрового потенціалу в сучасній Україні 191

Дорошев А. О.

Проблемні аспекти забезпечення
інформаційної безпеки держави 194

Ткаліч А. О.

Роль омбудсмена в системі захисту прав
людини і громадянина 199

Мигалевич В. В.

Розуміння корупції як передумова
її подолання 204

Дукоскі С. М.

Міжнародно-правові зобов'язання
Республіки Болгарія у сфері захисту
права на свободу совісті та віросповідання 209

Котеньова О. В.

Порядок розрахунку штрафних санкцій
за порушення правил здійснення
господарювання 214

Куртакова А. О.

Соціальне партнерство: об'єктивні
передумови виникнення соціального
партнерства, теоретичні аспекти
соціального партнерства 219

Ібрагімов Абіл Самаддін огли

Правові засади Європейського Союзу
в соціальній сфері 225

Вихристюк О. С.

Нормативно-правове забезпечення
регулювання економічної безпеки
підприємств 231

Корона С. О.

Правові та організаційні засади системи
державного управління у забезпеченні економічної
безпеки і запобіганні економічній злочинності 237

Мурашкіна Т. А.

Парламентські аналітичні служби
в інформаційному забезпеченні
законодавчого процесу 244

Коломієць О. А.

Правова культура в житті українського
суспільства на сучасному етапі 250

Гавриленко Ю. М.

Становлення українського трудового права:
історичний аспект 254

Абдуллаєв Самир Айдьн оглы

Современный международно-правовой статус
Каспийского моря 259

Відомості про авторів 266

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ПОЛІТИЧНОЇ, СВІТОГЛЯДНОЇ, МОРАЛЬНОЇ ТА ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ

Наукові праці МАУП, 2010, вип. 2(25), с. 147–153

Від часів здобуття Україною незалежності гостро постає проблема розвитку суспільно-політичного життя країни. Розглядається проблема взаємозв'язку політичної, світоглядної, моральної та правової культури.

Слова “культура” і “мораль” знайомі практично кожній людині, але при цьому в них вкладається найрізноманітніший зміст. Розмаїття буденного слововживання перегукується з множинністю наукових визначень: одні дослідники пов'язують ці слова з інформацією і знаковими системами, в яких вони закодовані, у других вони постають як унікальна технологія людської діяльності, треті бачать у них небіологічну систему адаптації людини, четверті — ступінь свободи людської діяльності. Подібне розмаїття думок свідчить про багатогранність самого феномена.

Згадки про культуру вже можна виявити в дуже ранніх письмових джерелах, що дійшли до нас. Так, і сама писемність — феномен людської культури. Проте визначити загальне поняття, абстракцію, в якій би відбилася єдина, спільна природа таких різноманітних, на перший погляд, явищ, як праця і живопис, людина ще не могла. Вперше слово “культура” як щось гідне уваги, опису і вивчення з'явилося в цивілізації, а не в примітивних народів або варварів.

У понятті “культура”, корені якої сягають римської античності, зазвичай підкреслюють фіксовану їм відмінність людської життєдіяльності від біологічних форм життя. Адже спочатку значення цього терміну — оброблення землі, догляд. Ми ж сприймаємо “культуру” як щось доповнююче, і навіть, виправляюче людську природу, що протистоїть їй. Культурна людина немислима без освіти і виховання, це і складає зміст культури всіх народів, які зберігають культурну спадщину і традиції як форму колективного досвіду у взаємовідносинах з природою. Таким чином, “культура” — це те, що відрізняє

людину освічену, виховану, від неосвіченої і ненавченої [3].

Культура середньовіччя виникла приблизно у V ст. н. е. як синтез трьох культур: християнської, античної та варварської. Поширена думка, що середньовіччя — “темні століття”, і також стосовно раннього етапу (до IX ст.). Це справедливо, але багато цінностей, що сприймаються нині як загальнолюдські уявлення, які ми вважаємо природними, беруть свій початок з середніх віків. Сама сучасна цивілізація виникла в результаті внутрішньої перебудови цивілізації середньовічної і в цьому сенсі є її прямою спадкоємницею.

Нині єдиним суспільним інститутом, в якому зосереджувалася духовна культура, стала церква. Духовенство стало носієм християнства і осередком його духовної сутності. Але якщо в основі античного розуміння культури лежало визнання безособистісного абсолютизму, яким виступав “божественний лад речей”, то в середньовічній культурі простежується постійне прагнення до самовдосконалення і позбавлення від гріховності. Ліквідуються пантеїстичні визнання єдності природи і Бога, виявляється їх принципова відмінність, дуалізм Бога і світу. На зміну космологізму приходить трансцендентизм і персоналізм.

Багато вчених вважають, що у сфері духовної культури найдавнішим утворенням є мораль (від лат. *moralis* — “що належить до вподобань, характеру, звичок”, і від *mos, mores* — “звичаї, поведінка”). Дослідження етнографів та антропологів показали, що спільна діяльність людей на зорі людської історії зажадала не тільки створення знарядь праці, а й вироблення певних норм взаємин і деяких заборон, які диктувалися необхідністю. Оскільки

перші знаряддя праці водночас були і знаряддям вбивства, одним з перших заборон, табу була заборона на вбивство одноплемінника. Вважалося, що за порушення табу, що має священний сенс, могла настати кара надприродних сил.

Моральні стосунки ніколи не були незмінними. Вони виникали за мірою необхідності, вбирали в себе цю необхідність, упродовж тисячоліть поповнювалися все новими й новими правилами. Кожне нове покоління, приходячи в цей світ, уже застає визначений рівень розвитку моралі. Вся система відносин між людьми залучає його до цього рівня, насамперед передаючи існуючі в суспільстві уявлення про добро і зло, належне і неприйнятне, честь і безчестя. Ця система відображена в повсякденному житті і поведінці людей. Змінюється спосіб життя — змінюється й уявлення про моральні мотиви і засоби їх реалізації. Водночас людство виробило і деякі універсальні принципи належних стосунків між людьми, як, наприклад, відоме з давніх-давен “золоте правило” моралі: не роби іншій людині того, чого не хочеш, щоб зробили тобі.

Мораль не існує в суспільстві сама по собі — вона взаємопов’язана з іншими культурними феноменами, являючись всепроникаючою формою духовної культури, оскільки без неї будь-яка діяльність людини і суспільства стане саморуйнівною. Особливо глибоко мораль пов’язана з мистецтвом і релігією, такими ж древніми видами культури. Під впливом цих елементів формується світоглядна культура, яка є особливим способом світосприйняття суспільством та окремими індивідами в цілому.

Щодо українського суспільства можна з впевненістю сказати, що воно не індиферентне до духовності. Поняття світоглядної культури є універсальним ставленням людини до світу, через яке людина створює світ і самого себе. Ця культура — особливий спосіб світорозуміння, який характеризується зухвалим проривом за горизонти, виходом за рамки наявного буття, його рутинності і похапливості, за межі будь-якої обмеженості в будь-яких довільно встановлених “табу”. Це і дає можливість світоглядній культурі з певною самостійністю бути об’єднуючим, координуючим і загальноорієнтуючим началом у духовному житті, в культурі, людській діяльності.

Духовне життя суспільства характеризується тим, що його свідомість виступає на різних рівнях і в різних формах. Водночас вона складна і багатогранна, відносно самостійна, самоцінна і саме тому конкретно може бути виділена в окрему сфе-

ру людської життєдіяльності. Сутність її полягає в тому, що вона характеризує певну суб’єктивну “зарядженість”, “заведеність” особистості на практичну реалізацію своїх знань, ідеалів, переконань, цілей і цінностей тою мірою і формою, в якій це необхідно для перетворення реальності.

Власне кажучи, світоглядна культура свідчить про наявність “енергетичних” ресурсів у сфері суб’єктивного “Я”, необхідних для самореалізації особистості в реальній практично-духовній діяльності. Саме таку роль конструктивного ефективного засобу задоволення початкових суспільних потреб сучасної України має відігравати масова світоглядна культура, зважаючи на затяжну глибоку соціально-політичну і духовну кризу, яку переживає наше суспільство.

На нашу думку, найрадикальніші зміни, що ведуть до перебудови суспільства, мають відбутися в галузі духовності, культури, освіти. Особливого значення в цьому плані набуває посилення ролі світоглядної культури. Саме вона має максимально стимулювати ініціативу і самостійність, подолати пасивність людини, її громадянську безбарвність, апатію, несамостійність мислення та дії. Уся історія розвитку людини — це складний процес суперечливого взаємовпливу форм практичної реалізації людських сутнісних сил і способів її духовного становлення. Система розвитку і руйнування протиріч “практичне—духовне” і є принципом руху специфічно людського утворення духовності. Світоглядна культура забезпечує духовне і практичне самовизначення особи в реальному світі. Вона виступає як орієнтаційна функція самосвідомості і в цьому вигляді співвідносить багатомірний зміст цілісного “Я” людини із зовнішніми (груповими) загальноісторичними аспектами його діяльності.

Суспільство — це така цілісність, в рамках якої неможливо перетворити спочатку одну його сферу, а потім іншу. Реформувати треба всі сфери життєдіяльності людини. Але нині кожне суспільство у своєму існуванні і розвитку спирається на певну систему духовних цінностей. Саме вони завжди були і є одним з найважливіших показників ступеню самоорганізації суспільства, рівня його духовної культури та історичного прогресу. Сучасне українське суспільство стоїть перед найважливішим завданням визволення людини від пут економічного, соціального, політичного і духовно-культурного відчуження, в тому числі відчуження людини від духовних цінностей.

Справжнє буття для людини є проблемним, тобто початково і заздалегідь потребує його ос-

мислення, освоєння, перетворення. Цілком зрозуміло, що діяльність суб'єкта, яка орієнтована на світоперетворення, світопереустрій, має бути “заряджена” тенденцією зростання його світоглядної культури.

Людина — самостійна особистість, “мікрокосм” з його неповторним внутрішнім світом. Вона по-різному може реалізувати своє творче начало, і повнота її творчого самовираження охоплює і використовує різні культурні форми. Світоглядна культура — це міра ідеального опосередкування доцільної діяльності. Велич людини — в здібності творити безкінечне, адже сама вона — “завжди-прийдешня і всюдисходяща” (А. Рембо) [1]. Світоглядна культура включає в себе сутнісне, яке стало таким завдяки здатності людини акумулювати сенс буття, робити його своїм “суб’єктивним моментом” (Г. Гадамер) [2], в якому підтверджується істинність того, що в мені.

Демократизація, культурний розвиток сучасного українського суспільства передбачає не тільки суспільну, але й особистісну основу. Як “самість мислячого духу” (Гегель) [3], світоглядна культура початково пов’язана (корелюєма) з людською суб’єктивністю. Це передусім внутрішня форма активності суб’єкта, що спрямована на створення особистісно значущих сенсів, створених “для себе”. Здійснюючи “духовну переробку” на базі світоглядної культури, людина врешті-решт визначає свій суб’єктивний життєвий смисл у суспільстві і з більшою свободою діяльності гідно адаптується в ньому.

Не менш важливим є формування політичної культури суспільства, яка тісно поєднана з усіма її видами та об’єднує в собі чи не всі аспекти різних видів культур: моральної, світоглядної, правової.

Поняття “політична культура” вперше ввів у науку відомий мислитель епохи Просвітництва І. Г. Гердер [4; 333–338], але предметне дослідження і концептуальне осмислення цього поняття розпочалося лише в 50-ті роки ХХ ст. У західній політології ґрунтовна розробка як самого поняття, так і концепції політичної культури пов’язана з іменами американських політологів Г. Алмонда та С. Верби.

Сформульоване ними визначення вважається класичним. Політична культура, на їхню думку, є сукупністю індивідуальних позицій і орієнтацій учасників даної системи, суб’єктивною сферою, що лежить в основі політичних дій і надає їм певного значення [1]. Термін “політична культура” має багато інших тлумачень: система переконань, вірувань та почуттів, які надають порядок і значу-

щість політичному процесу і забезпечують прийняття основоположних правил, що спрямовують поведінку в політичній системі (Л. Пай); система переконань про моделі політичної поведінки та політичні інститути (С. Верба); модель орієнтації і поведінки в політиці (В. Розенбаум); “сукупність позицій, цінностей і зразків поведінки, що стосуються взаємовідносин влади і громадян” (Є. Вятр) [5, 259], “ідеологічне, надбудовче явище, особливий різновид культури, якість, спосіб (форми, рівні і т. д.) духовно-практичної діяльності і відносин, що забезпечують відображення, закріплення та реалізацію докорінних класових і суспільних інтересів” (Н. Кейзеров) [6, 14–16] тощо.

Польський політолог К. Опалек зробив спробу класифікувати численні дефініції політичної культури, згрупувавши їх за чотирма основними напрямками: 1) “суб’єктивні” або “психологічні”, до яких належать визначення політичної культури, названі Алмондом та його послідовниками; 2) “об’єктивні”, які розглядають політичну культуру як систему владних зразків, “стандартів” поведінки суб’єктів політичної системи, відхилення від яких призводить до втручання органів влади; 3) “евристичні”, які визначають політичну культуру як вибір певних зразків політичних орієнтацій, які (за їх домінуванням) сприяють стабільності або правильному функціонуванню політичної системи; 4) “всеохоплюючі”, тобто такі, що визначають цю культуру через самий тільки перелік її об’єктів та елементів без узагальнюючих характеристик і надзвичайної складності даного соціального феномена [7; 136–144].

У дослідженнях змісту поняття політичної культури можна виділити два основні підходи. Перший — розглядає політичну культуру як сукупність (систему) політичних знань, переконань, духовних цінностей, принципів і способів політичної діяльності, політичного досвіду та традицій, а також політичних інститутів. Другий — спеціально наголошує на узагальненій характеристиці людини, на мірі її політичної розвиненості й активності, вмінні застосовувати політичні знання на практиці. Прихильники цього, другого, підходу вбачають у політичній культурі процес, спосіб, форму реалізації сутнісних сил людини, її знань і суспільно-політичних переконань.

Слід підкреслити, що нині багато дослідників намагаються поєднати обидва ці підходи. Це дає можливість, розкриваючи поняття політичної культури, враховувати всі сторони цього суспільного явища. Ось чому політичну культуру можна

визначити як зумовлений попереднім політичним досвідом певний рівень політичної свідомості людей у суспільстві, їхнє вміння використовувати здобуті політичні знання в практичній діяльності, а також способи політичних дій і політичної поведінки індивідів або суспільних груп. Політична культура виявляється через діяльність держави, політичних партій, політичних рухів, суспільних організацій, трудових колективів, окремих громадян, у демократії, конституції, у системі правових норм, у ставленні до них громадян держави.

Проголошення державної незалежності України та курс на розбудову суверенної, демократичної, правової держави поставили на одне з чільних місць проблему самоусвідомлення, самоідентифікації в якісно новому соціальному контексті. Визначення стратегічних і тактичних орієнтирів суспільного розвитку, моделі “бажаного стану”, вибір дієвих методів і засобів його досягнення — головне завдання українських суспільствознавців, і насамперед політологів. Слід також дати відповіді на запитання: “Куди ми йдемо?” і “Що будувати?”

У загальному вигляді відповіді на ці запитання містяться в Декларації про державний суверенітет та Конституції України. У них концептуально розкрито сутність ідеології державотворення, визначено основні риси політичної культури українського суспільства. У Конституції конкретизовано зміст національної ідеї, визначено певні цільові настанови та ціннісні орієнтації.

Розвиток будь-якого суспільства, його складових елементів і насамперед людини здійснюється під визначальним впливом культури, яка, у свою чергу, вплетена у свідомість і діяльність суб'єктів. Політична культура суспільства покликана звести різноманітні інтереси суб'єктів до єдиного уявлення щодо політичних знань, здійснити інтегруючу функцію — об'єднати суспільство. Одним із таких факторів виступає демократія як ідея, показник та критерій життєдіяльності суспільства, її змістове ядро утворюють такі цінності, як свобода, справедливість, рівність. Хоча результатами демократії користуються всі, вона не є предметом “індивідуального споживання”. Демократія здатна існувати лише як суспільне благо за умови існування узгодженого інтересу більшості членів суспільства до неї.

Невирішеність соціальних питань та зубожіння значної частини населення, великі суми заборгованості з виплат заробітної плати та пенсій, вимушені простої багатьох підприємств і, відповідно, приховане та зареєстроване безробіття, стагнація

медицини, сфери послуг, освіти, науки та культури, високий рівень корупції та злочинності — все це реальності нашого сьогодення. Коли демократичні за заявами і намірами державні програми та дії політиків не сприяють поліпшенню життя людей, а, навпаки, погіршують його, вони перетворюються на звичайну демократичну риторику. За таких умов комунікативні, спонукальні, виховні функції демократичної культури не діють, замість інтеграції вони спричиняють розшарування суспільства, посилення соціальної напруженості.

Будь-який вид людської діяльності поза культурною формою і змістом перетворюється на стадне, рабське існування. Оскільки наявність низького рівня політичної культури або навіть її відсутність призводить до значних негативних наслідків, виникає особлива потреба в оволодінні людьми політичною культурою, механізмами свідомаї реалізації себе в політичному житті [8].

Формуючи політичну демократичну культуру українського суспільства, слід зважити і на непрості взаємини демократії з практикою ринкових відносин. Досвід демократичних країн із розвинутою ринковою економікою переконливо свідчить, що безпосередній зв'язок між демократією і ринком є, швидше, винятком, ніж правилом. На нашому власному досвіді легко переконатися в тому, наскільки важко поєднуються в умовах України фахова діяльність представників інтелектуальної власності — людей науки і творчої праці — з практикою ринкової стихії. Функціонуючи за вимогами масового повсякденного попиту, ринок несумісний із фундаментальною наукою, високим мистецтвом та освітою. Справжня культура не може і не повинна бути об'єктом ринкових відносин. Як і чисте повітря, вона належить до суспільних благ, збереження і примноження яких є обов'язком і прерогативою держави.

Політична культура, насамперед у її теоретичній формі, з'ясовуючи реальні дилеми та парадокси демократичного процесу, озброює політичну практику методологією їх розуміння та розв'язання, адже багато з цих протиріч доповнюють одне одного, їх можна вирішити за допомогою творчо використаного досвіду насамперед європейських країн із багатовіковим стажем демократичного розвитку, а також досвіду власної демократичної традиції, і до неї, зокрема, належить доволі поширена в українському селі практика самоуправління (“сільська демократія”), організація міського життя за принципом Магдебурзького права, досвід першої української народної Конституції Пилипа Орлика, заснованої

на визнанні природного права людини на свободу і самовизначення.

Таким чином, ми підходимо до розгляду правової культури як невід'ємної складової політичної культури суспільства, покликаної на врегулювання політико-правових та соціально-правових відносин у процесі державотворення.

Правова культура охоплює матеріальну і духовну сторони буття суспільства і, як явище соціальне, відображає якісний стан правового життя суспільства на кожному етапі його розвитку. Визначити справжній зміст правової культури можна лише за умови її аналізу як частини загальнонаціональної культури. Розглядати правову культуру, на нашу думку, слід в кількох аспектах. З одного боку, її можна визначити як сукупність правових знань, духовних цінностей принципів, правової діяльності, правових звичаїв, з другого, — правова культура визначається як ступінь правової розвиненості особи, характер її правової діяльності і юридичної практики, рівень засвоєння суб'єктом правових норм та можливості об'єктивної оцінки та прогнозування подальшого розвитку суспільства і держави, характер участі у перетворенні правової дійсності, міру її правової активності; оволодіння культурою правового мислення. Її можна охарактеризувати і як якісний стан правового життя суспільства, що відображається в: досягнутому рівні правової діяльності; рівні досконалості правових актів; ступені правосвідомості та правового розвитку особистості; ступені свободи особистості й відповідальності держави та особи; рівні позитивного впливу права на суспільні відносини та їх упорядкування.

Особливість правової культури полягає в тому, що вона являє собою не право чи його реалізацію, а комплекс уявлень тієї чи іншої спільноти людей про право, його реалізацію, про діяльність державних органів та посадових осіб [9, 3–10].

На жаль, нині, якщо говорити про нашу державу, то високий рівень правової культури не спостерігається не лише у пересічного громадянина, — часто його не вистачає навіть законодавцям, політичним лідерам, керівникам суспільних організацій. І справа не в тому, що вони не знають закону, а в тому, що вони не рахуються з ним. А це вже зневаження правом. Низький рівень правової культури, нерозвиненість у населення юридичних традицій, що переходять у відкритий правовий нігілізм, заперечення необхідності і цінності права мають глибоке історичне коріння. З покоління в покоління в Україні проявляється зневага до закону та суду, терпимість до свавілля.

Сьогодні правова культура суспільства потребує систематичного раціонального формування, стимулювання та позитивного соціального розвитку. Система мір, спрямованих на формування політико-правових ідей, норм, принципів, які є цінностями світової та національної правової культури, виступає як правове виховання.

Змістом правового виховання є залучення людей до знань про державу і право, законність, права та свободи особистості, розуміння сутності правових учень, доктрин, формування у громадян стійкої орієнтації на законослухняну поведінку. Звісно, деякі правові цінності, маючи своє походження з моральних норм, засвоюються особистістю в процесі різноманітної соціальної практики. Однак метою правового виховання є створення спеціального інструментарію з донесення до розуму та почуттів кожної людини правових цінностей.

Одним із видів правового виховання є правова просвіта та самоосвіта громадян, головним інструментом забезпечення яких є навчальні заклади. Діяльність у сфері правової освіти громадян включає: викладання правових дисциплін і правове виховання; підготовку розповсюдження і популяризацію юридичної літератури; роз'яснення чинного законодавства; поширення правової інформації; державний контроль над ідеологічним змістом правової освіти. На сьогодні відчувається нагальна потреба у правовому вихованні людини, а тим більше молоді. Суспільство потребує посилення цілеспрямованої діяльності держави щодо передачі юридичного досвіду, систематичного впливу на свідомість і поведінку людини з метою формування відповідних позитивних уявлень, поглядів, ціннісних орієнтацій, установок, що забезпечують дотримання, виконання і використання юридичних норм. Найважливішим фактором, що безпосередньо і доволі активно впливає на правову культуру людини, є культура правотворчості. Підґрунтям смислової позиції в даному разі є ставлення до вже готового, закріпленого у нормі права варіанта поведінки за співвідношенням “правильно — неправильно”, “врегульоване — не врегульоване”. Стосовно правової культури це означає, що зміст правової норми визначається правилом, яке вказує на те, що має існувати насправді. Тобто те, що законодавець вводить у норму, те й існує як правова реальність. Хоча людині буває дуже складно самостійно визначити своє ставлення до варіанта поведінки, зафіксованого текстуально вираженою нормою у співвідношенні з реальною дійсністю, оскільки норма права не

завжди стає масштабом, завдяки якому дійсність оцінюється як правильна або неправильна, врегульована чи не врегульована [10, 54–67].

Провівши дослідження, можемо простежити чіткий взаємозв'язок між політичною, світоглядною, моральною та правовою культурою, що спостерігається у взаємодії різних культурних аспектів як системи духовних, моральних, ідеологічних та правових цінностей, які є обов'язковими складовими кожного з наведених видів культури.

Попри низку притаманних Україні відмінностей у розвитку національної культури після здобуття незалежності та створенні Української держави, її культурна галузь відчула на собі схожі проблеми, з якими зіткнулися держави пострадянського простору. Найголовнішими з них були неадекватне розуміння нових реалій стосовно ролі культури і ролі держави в культурному секторі.

На тлі “кризового” стану України в контексті культурного розвитку, хотілося б окремо звернути увагу на формування політичної культури в Україні, що безпосередньо пов'язане із процесом демократизації суспільства. Зріла політична культура є передумовою побудови громадянського суспільства, реальної участі широких верств населення у процесах організації суспільства. Для розуміння цього важливим є передусім аналіз історично-ментальних передумов формування політичної культури українського суспільства, сучасного стану політичної культури українського суспільства, здобутків і проблем демократизації України, взаємопов'язаність та взаємозалежність процесів демократизації і формування політичної

культури, визначення перспектив і напрямів формування зрілої політичної культури як чинника демократизації суспільства.

Отже, з підвищенням рівня політичної культури, ми автоматично підніmemo загальний культурний рівень, чим ще раз доведемо прямий взаємозв'язок між різними видами культури.

Література

1. Алмонд Г., Верба С. Гражданская культура. Политические установки и демократии пяти наций // Мухаев Р. Т. Политология. Хрестоматия. — М.: Изд-во “ПРИОР”, 2000. — 410 с.
2. Гадамер Г. Диалектическая этика Платона. Феноменологическая интерпретация “Филеба”. — СПб., 2000. — 256 с.
3. Гегель Г. Лекции по истории и философии. Том 2. 2006. — 349 с.
4. Гердер И. Г. Идеи к философии истории человечества. — М., 1977. — С. 333–338.
5. Вятр Е. Социология политических отношений. — М., 1979. — 259 с.
6. Кейзеров Н. М. Политическая и правовая культура. Методологические проблемы. — М., 1993. — С. 14–17.
7. Політична культура населення України: — К.: Наук. думка, 2003. — С. 136–144.
8. Барков В. Ю. Социально-политический идеал в массовом сознании Украины. — К.: Стило, 2004. — 223 с.
9. Гаджиев К. С. Политическая идеология: Концептуальный аспект // Вопр. филос. — 1998. — № 12. — С. 3–10.
10. Рудакевич О., Гутор М. Політичне відродження українського народу (Шляхи формування новітньої української політичної культури). — К.: Тернопіль; Поліграфіст, 2006. — С. 54–69.

З початку існування цивілізації культура почала доповнюватися та вдосконалюватися, що зумовлювалося стрімким розвитком суспільно-цивілізаційного ладу. Основним елементом культурного розвитку є збереження та передача культурних традицій, цінностей майбутнім поколінням з чітко визначеними позиціями відповідно до певного періоду, але в своєму структурно-ідеологічному базисі культура повинна залишатися традиційною для певного суспільства. Так формується ментальність тієї чи іншої нації, яка перебуває під прямим впливом культури в цілому на всі аспекти її суспільного життя.

С начала существования цивилизации культура дополнялась и совершенствовалась, что было обусловлено стремительным развитием общественно-цивилизационного строя. Основным элементом культурного развития является сохранение и передача культурных традиций, ценностей будущим поколениям с четко определенными позициями в соответствии с конкретным периодом, но в своем структурно-идеологическом базисе культура должна оставаться традиционной для определенного общества. Так формируется ментальность той или иной нации, которая находится под прямым влиянием культуры в целом на все аспекты ее общественной жизни.

From the very beginning of civilization, culture started to be supplemented and improved that was based on fast-moving development of social and civilization order. A key element of cultural development is defending and transmission of cultural traditions and values for future generations, with clearly defined positions according to a certain period, but in this structural and ideological bases of culture should be a traditional society, formed with the mentality of a nation that is under direct influence of culture in general in all aspects of social life.

Надійшла 17 квітня 2010 р.